

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-8\(27\)-218-229](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-8(27)-218-229)

Анна Чечель

*доктор економічних наук, професор, професор
кафедри публічного управління та адміністрування
Маріупольського державного університету, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4307-5574>*

Ганна Решетова

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Маріупольського державного університету, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-1941-0224>*

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Дана стаття присвячена дослідженню аспектів комунікаційних стратегій в сфері публічного управління та пошуку можливостей для вдосконалення їх реалізації. Вона розглядає поняття комунікації, комунікаційних стратегій та комунікативної політики.

Відзначено, що комунікаційні стратегії мають велику роль для органів та організацій, які займаються публічним управлінням. Саме вони допомагають визначити напрямки діяльності та перетворити основну ідею в ключові повідомлення для кожної цільової аудиторії. У даній статті було розглянуто ситуацію та виявлені системні недоліки в реалізації комунікаційних стратегій органами публічної влади в Україні, які перешкоджають підвищенню ефективності їхньої діяльності. Проведено аналіз позитивних аспектів і недоліків у розробці та впровадженні комунікаційних стратегій в галузі публічного управління та адміністрування. Були визначені вимоги та фактори, які суттєво впливають на роль комунікаційних процесів у сфері публічної діяльності.

Також був проведений аналіз українського досвіду впровадження комунікативної політики та розглянута взаємодія суб'єктів публічного управління з громадянами та іншими зацікавленими сторонами. Був досліджений досвід створення та реалізації комунікаційних стратегій як на державному, так і на місцевому рівні.

При розробці комунікаційної стратегії органи публічної влади повинні забезпечити зменшення невизначеності та ризику невдачі при прийнятті

стратегічних управлінських рішень. Обґрунтована важливість взаємодії органів публічної влади зі своєю цільовою аудиторією, яка полягає в забезпеченні ефективної державної політики та адаптації до можливих змін у зовнішньому середовищі.

Досягнення цих цілей неможливе без підвищення довіри та іміджу органів публічної влади серед громадян, розширення інформованості громадян про внутрішні процеси, забезпечення активної участі громадськості в управлінських рішеннях та встановлення зворотного зв'язку, покращення співпраці з медіа, як національними, так і міжнародними, зміцнення міжнародної присутності органів публічної влади, оптимізація внутрішніх комунікацій та обміну інформацією всередині органів публічної влади.

Ключові слова: комунікація, комунікаційна стратегія, комунікаційна політика, публічне управління, державне управління, інформація, канали комунікації.

Anna Chechel

*Doctor of Science (Economics), Professor,
Department Public Administration and Management of the
Mariupol State University, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-4307-5574>*

Hanna Reshetova

*Candidate of Science in Public Administration,
Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Public Management and Administration of the
Mariupol State University, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1941-0224>*

THE ROLE OF COMMUNICATION STRATEGY IN THE ACTIVITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION BODIES

Abstract. This article is devoted to the study of aspects of communication strategies in the field of public administration and the search for opportunities to improve their implementation. It examines the concepts of communication, communication strategies and communication policy.

It is noted that communication strategies are of great importance for bodies and organizations engaged in public administration. They help determine the direction of activity and transform the main idea into key messages for each target audience. This article examines the situation and identifies systemic shortcomings

in the implementation of communication strategies by public authorities in Ukraine that impede the efficiency of their activities. The author analyzes the positive aspects and shortcomings in the development and implementation of communication strategies in the field of public management and administration. The requirements and factors that significantly affect the content of communication processes in the field of public activity are identified.

The author also analyzed the Ukrainian experience of implementing communication policy and examined the interaction of public administration entities with citizens and other stakeholders. The experience of creating and implementing communication strategies at both the state and local levels was studied.

When developing a communication strategy, public authorities should ensure that they reduce uncertainty and the risk of failure when making strategic management decisions. The author substantiates the importance of interaction between public authorities and their target audience, which is to ensure effective public policy and adaptation to possible changes in the external environment.

Achieving these goals is impossible without increasing the trust and image of public authorities among citizens, raising public awareness of internal processes, ensuring active public participation in management decisions and establishing feedback, improving cooperation with the media, both national and international, strengthening the international presence of public authorities, optimizing internal communications and information exchange within public authorities.

Keywords: communication, communication strategy, communication policy, public administration, public administration, information, communication channels.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів та розвитку інформаційного суспільства, стає необхідністю реформування та удосконалення системи публічного управління в напрямку створення «ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури органів публічної влади», використовуючи сучасні комунікаційні інструменти та інформаційно-комунікативні технології. Ці інструменти дозволяють розробляти та реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на сталий розвиток суспільства та адекватну реакцію на внутрішні і зовнішні виклики.

Суть державного управління полягає в досягненні пріоритетних цілей держави, тоді як публічне управління слугує для вираження суспільних інтересів. Воно виступає як результат суспільного договору між державою та громадянським суспільством, у рамках якого відбувається розподіл владних повноважень між органами публічної влади та громадськими організаціями.

У сучасній політиці взаємодія суб'єктів здійснюється через комунікаційну природу політичного процесу. Комунікаційна політика стає публічною сферою, де відбувається обмін інформацією та поглядами між різними суб'єктами. Цей взаємодійний процес базується на комунікативних

засадах, які дозволяють вирішувати суспільні завдання, забезпечуючи спільну роботу держави та громадського суспільства на досягнення спільних цілей.

Комунікація в публічному управлінні є процесом взаємодії в суспільстві за допомогою повідомлень, спрямованих на реалізацію публічної влади та політики. Ця взаємодія охоплює не лише саму систему публічного управління, але й сферу суспільства, що взаємодіє з цією системою. Важливо зазначити, що комунікаційна діяльність в публічному управлінні розділяється на внутрішню і зовнішню, вирішуючи завдання взаємодії як у системі публічного управління, так і поза нею.

Хоча комунікація в публічному управлінні є розгалуженою та широкою, основну роль у її організації та підтримці відіграють фахівці, що безпосередньо працюють у системі публічного управління. Для них комунікативна компонента в діяльності є ключовою, і вони забезпечують результативну та ефективну комунікацію зі суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища органу публічного управління. Різноманітні завдання цих фахівців, включаючи розробку і реалізацію програм стратегічної комунікації, консультування різних секторів громадянського суспільства та громадян з питань публічної політики, грають важливу роль у забезпеченні ефективного публічного управління.

Основне обґрунтування ролі комунікацій в публічному управлінні впливає, головним чином, з процесу демократизації суспільного життя. Ця демократизація включає відкритість органів публічної влади, формування взаємовигідних партнерських стосунків між цими органами та суспільством. У такій моделі суспільство вже не тільки розглядається як об'єкт впливу, але і виступає активним учасником у створенні нових демократичних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу питанням ефективних комунікацій у сфері публічного управління присвячено праці таких зарубіжних та вітчизняних дослідників як Г. Алмонд, О. Амосов, М. Андріїв, О. Баранов, А. Барікова, С. Бойчун, О. Загвойська, Ю. Довбуш, А. Кірмач, І. Куспляк, Е. Мейо, А. Файоля, Ф. Тейлора, А. Томпсон, Ю. Мазурок, І. Шавкун, У. Шрамм та ін.

Мета статті - аналіз сучасного стану комунікаційної сфери органів публічної влади, виявлення головних аспектів проблематики та визначення ключових факторів, що мають значний вплив на характер комунікаційних процесів у публічному секторі. Окрім цього, в роботі планується визначити можливі шляхи вдосконалення комунікаційної практики органів публічної влади в умовах сучасного функціонування української держави.

Результатом дослідження має бути більш глибоке розуміння важливості ролі комунікаційної стратегії для підвищення ефективності діяльності органів публічного управління та покращення взаємодії з різними групами суспільства.

Виклад основного матеріалу. В широкому розумінні, комунікація є взаємодією між різними суб'єктами, яка відбувається через обмін конкретними

повідомленнями. Серед цих суб'єктів можуть бути окремі особи, групи людей, організації та соціальні інститути, для яких комунікація виступає як важливий елемент їх соціального існування.

Поняття «комунікація» має різноманітні трактування через багатогранність явища комунікації.

Наприклад, це може бути:

- мовна взаємодія або здатність переконувати за допомогою символів і знаків;
- постійний процес передачі інформації, завдяки якому інформація циркулює в різних соціальних системах та між ними;
- процес обміну інформацією між суб'єктами певної сфери діяльності з метою впливу один на одного та ін.

Підсумовуючи, комунікація визначається різними способами залежно від контексту і підходу, але в загальному розумінні це є процесом обміну інформацією та взаємодією між різними суб'єктами.

Комунікаційний потенціал визначається як здатність індивіда або організації успішно взаємодіяти та досягати своїх цілей і завдань у процесі комунікації. Він включає в себе вміння висловлювати свої думки та слухати інших, розуміти та задовольняти потреби аудиторії.

Комунікаційний потенціал державної установи або організації визначається як сукупність наявних людських, технічних, адміністративних та фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань у сфері комунікацій. Розвиток комунікаційного потенціалу передбачає посилення компетенцій, навичок та здібностей співробітників або організації з метою ефективного взаємовідношення, передачі інформації та досягнення поставлених цілей.

Розвиток комунікаційного потенціалу державних установ передбачає постійне підвищення кваліфікації співробітників, розробку та впровадження нових комунікаційних технологій. Це дозволяє органам влади бути гнучкими та адаптованими до змін в суспільстві та швидко реагувати на внутрішні та зовнішні виклики.

У сучасному світі, на фоні стрімкого розвитку технологій та глобалізаційних процесів, публічне управління переживає суттєві зміни, які зумовлюють необхідність вдосконалення та адаптації до нових викликів. Одним з найважливіших інструментів, що допомагає органам публічного управління успішно справлятися з цими викликами, є комунікаційна стратегія.

Комунікаційна стратегія є ключовим елементом, що визначає спосіб взаємодії органів влади з громадськістю, іншими організаціями та зацікавленими сторонами. Вона визначає основні напрямки та методи взаємодії, а також засоби передачі інформації, що дозволяють досягти поставлених цілей та завдань.

«Комунікаційну стратегію можна розглядати в контексті її застосування як комунікаційного менеджменту. В цьому випадку, комунікаційна стратегія

стає як самостійний вид менеджменту, котрий забезпечує роботу системи управління, що дозволяє здійснювати усі можливі операції із інформацією, які приведуть організацію до досягнення позитивних результатів в багатьох показниках її ефективності» [1].

Рис.1. Система ефективної комунікації

Однією з ключових ролей комунікаційної стратегії є підвищення ефективності взаємодії між органами влади та громадськістю. Завдяки правильно розробленій стратегії, органи публічного управління можуть забезпечити зворотній зв'язок, враховуючи потреби та думку громадян. Це сприяє покращенню якості прийнятих рішень, оскільки вони відображають реальні потреби суспільства.

Також комунікаційна стратегія виступає інструментом формування іміджу органів публічного управління. Вона допомагає створити позитивне сприйняття організації в очах громадян та інших зацікавлених сторін. Засоби комунікації, такі як соціальні мережі, ЗМІ та офіційні сайти, дозволяють донести до громадськості досягнення та цілі органів влади, їхню відкритість та готовність слухати громадян.

Роль комунікаційної стратегії в публічному управлінні важко переоцінити. Вона допомагає підвищити ефективність взаємодії, забезпечити прозорість та відкритість діяльності органів влади, формувати позитивний імідж та досягати поставлених цілей. В умовах швидких змін і викликів сучасності, правильно розроблена комунікаційна стратегія стає необхідною складовою успішного публічного управління.

Комунікаційна стратегія - важливий інструмент у сфері публічного управління, що допомагає досягати поставлених цілей та завдань. Вона визначає способи взаємодії органів влади з різними зацікавленими сторонами, включаючи громадськість, бізнес, громадські організації та інші суб'єкти.

Однією з ключових ролей комунікаційної стратегії є забезпечення ефективної передачі інформації та зворотного зв'язку між органами влади та громадськістю. Це дозволяє громадянам бути в курсі прийнятих рішень, програм та ініціатив. Комунікаційна стратегія включає в себе вибір каналів спілкування, які найефективніше донесуть інформацію до цільової аудиторії.

Зокрема, у сучасному цифровому світі важливу роль відіграють соціальні мережі, веб-сайти, електронні розсилки та інші онлайн-інструменти. Вони дозволяють оперативно і доступно спілкуватися з громадськістю,

збирати зворотний зв'язок та аналізувати відгуки, що допомагає вдосконалювати діяльність органів влади.

Крім того, комунікаційна стратегія сприяє формуванню позитивного іміджу органів публічного управління. Правильно вибрані комунікаційні підходи допомагають створити довіру та підтримку громадян. Це може включати роз'яснення складних рішень, викладення важливих досягнень та відкритий діалог з громадськістю.

Комунікаційна стратегія в публічному управлінні визначає способи та методи спілкування, які сприяють досягненню поставлених цілей. Вона забезпечує ефективний обмін інформацією, сприяє формуванню довіри та сприйняття органів влади громадськістю, а також допомагає вдосконалювати роботу органів публічного управління відповідно до потреб суспільства.

Ключовими засобами, які використовуються для реалізації комунікаційної стратегії, включають веб-сайти, соціальні мережі, телебачення, друковані видання, цифрові платформи, радіо, зовнішні носії, медіа, а також комунікацію на рівні персоналу та call-центри [2].

Під час будь-яких кризових явищ, таких як пандемія або військовий стан, обов'язок влади полягає в тому, щоб пояснювати громадянам свої дії та рішення згідно з принципами відкритості та прозорості. У цих ситуаціях чіткість, послідовність, ефективність та прозорість стають ключовими елементами успішної комунікації.

Оцінка ефективності комунікації базується на інформаційній задоволеності населення. Для досягнення цього використовуються такі критерії:

1. Достатність та ефективність інформації. Державні органи повинні поширювати інформацію про події, управлінські рішення та ризики. Ця інформація має бути не лише доступною, але й ефективно передавати важливі аспекти ситуації.

2. Діалог з громадськістю. Органи влади повинні активно спілкуватися з громадянами та бути відкритими до діалогу. Особливо це важливо під час кризових ситуацій, коли населення потребує достовірної та зрозумілої інформації.

3. Канали зв'язку та їх зручність. Державні органи повинні використовувати зручні та доступні канали зв'язку для передачі інформації громадянам. Це може включати телебачення, радіо, соціальні мережі тощо.

4. Форми надання інформації. Важливо розробляти і використовувати форми, які зрозумілі та доступні різним верствам населення. Це може бути прес-конференції, публічні заяви, інформаційні бюлетені тощо.

5. Технології та методи передачі інформації. У сучасному світі технології відіграють важливу роль у комунікації. Державні органи повинні використовувати сучасні технології, які відповідають потребам громадян.

Загалом, забезпечення належної інформаційної задоволеності населення під час кризових ситуацій є критичним завданням для органів влади. Це сприяє підвищенню довіри громадян та ефективному управлінню ситуацією.

Основним засобом комунікації в державному секторі є веб-сайти органів державної влади. Тут розміщуються новини, заяви та інтерв'ю посадовців, а також просвітницькі, політичні та законодавчі документи. Також були створені спеціалізовані веб-ресурси, які надають детальну інформацію щодо участі у заходах реформи, наприклад, тестуванні кандидатів на посади державних службовців.

Соціальні мережі є надзвичайно важливим інструментом комунікації для державних установ. Вони дозволяють публікувати оновлення та слідкувати за їхньою ефективністю, а аудиторії - отримувати інформацію від першоджерел, висловлювати своє ставлення та поширювати новини. Особливо цінним аспектом є можливість спілкування з читачами миттєво та безпосередньо. Соціальні мережі створюють платформу для культури прозорості, спільного доступу та співпраці [2].

Органи державної влади повинні передбачати та планувати заходи для ефективної підготовки до будь-якого можливого інциденту. Це включає ризик-менеджерів, державних службовців, працівників охорони здоров'я, представників ЗМІ, лікарів та персоналу лікарень для ефективного вирішення проблем управління під час кризових ситуацій.

У загальному сенсі, стратегія визначає основні довгострокові цілі та завдання організації, встановлює курс дій та розподіл ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей. Елементи стратегії включають план, форми і методи його реалізації, стандартні моделі поведінки зацікавлених сторін, позиції стосовно інших зацікавлених сторін, які мають інтереси у подоланні кризи, а також перспективи розвитку заходів в умовах кризи та очікувані результати.

Комунікація стає стратегічною, коли вона спрямована на досягнення довгострокових (стратегічних) цілей. Це відбувається за таких умов:

- комунікаційна діяльність націлена на різноманітні аудиторії, а не обмежується загальною або конкретною аудиторією;
- комунікація здійснюється безперервно, а не в режимі розривів;
- комунікація орієнтована на отримувача або адаптована до потреб аудиторії;
- повідомлення та дії узгоджуються з політичними цілями [3].

Це підкреслює важливість того, щоб комунікація в умовах кризи була не лише швидкою, але й відповідала стратегічним цілям організації та сприяла досягненню довгострокових успіхів.

Нормативно-правова база, що регулює комунікативну політику державних органів в Україні, в цілому вважається задовільною. Це отримує підтвердження й висновками, зробленими Національним інститутом стратегічних досліджень [4].

Водночас, незважаючи на досягнені успіхи, існують два ключові аспекти, які залишаються без належної уваги та потребують вирішення для повноцінної комунікації між органами влади та громадськістю:

1. Налагодження системи моніторингу запитів громадськості на державні рішення. Важливим є встановлення механізму, який дозволить відстежувати та аналізувати запити, питання та думки громадськості стосовно прийнятих державних рішень. Це сприятиме більш активній та зворотній взаємодії між органами влади та громадськістю.

2. Запровадження єдиних стандартів взаємодії між органами влади та громадськістю. Важливо розробити та впровадити стандарти, які будуть визначати способи та форми взаємодії органів влади з громадськістю. Це створить єдність підходів та підвищить рівень відкритості та прозорості у комунікації.

Важливо також зазначити, що на сьогодні в Україні не існує єдиного нормативно-правового документу, який би регламентував діяльність прес-служб органів державної влади. Це варто враховувати при подальшому вдосконаленні комунікаційної політики для забезпечення більш ефективної взаємодії між владними структурами та громадськістю.

У сучасному світі, де швидкі зміни технологій, соціальних структур і політичних реалій вимагають адаптації та інновацій в усіх сферах, комунікаційна стратегія в публічному управлінні має важливе значення. Це не лише ефективний інструмент для забезпечення взаємодії між органами влади та громадськістю, але й ключовий фактор для розв'язання соціальних викликів та досягнення сталого розвитку.

1. Сприятливе використання технологій

Швидкий розвиток технологій надає найрізноманітніші інструменти для взаємодії та спілкування. Розширення використання соціальних мереж, месенджерів, віртуальної реальності та інших інноваційних засобів комунікації дозволить публічному управлінню ефективніше доносити інформацію до громадськості та забезпечувати більшу залученість громадян до процесів прийняття рішень.

2. Розвиток діалогу та залучення громадськості

Зростання активності громадян у суспільних процесах вимагає від органів влади більшої готовності слухати та спілкуватися. Розробка механізмів для залучення громадськості до діалогу, збору відгуків та пропозицій, а також врахування їх при прийнятті рішень стануть важливим елементом комунікаційної стратегії.

3. Прозорість та відкритість

Однією з ключових характеристик ефективної комунікаційної стратегії є відкритість органів влади. Забезпечення доступу до інформації, яка стосується прийняття рішень, роботи органів та планів розвитку, сприятиме підвищенню довіри громадськості та покращенню ефективності публічного управління.

4. Глобальна та міжсекторна співпраця

Сучасні виклики вимагають більш широкого підходу до комунікаційної стратегії. Глобальна співпраця між державними органами, громадськістю, галузевими та академічними структурами стане стимулом для обміну ідеями, досвідом та впровадженням новаторських підходів.

5. Розвиток креативності

Важливо розвивати креативний підхід до комунікації, використовуючи елементи сторітелінгу для більш ефективного сприйняття інформації громадськістю. Персоналізація повідомлень та використання емоційно зворотного зв'язку забезпечать глибше взаєморозуміння.

Усі ці аспекти відкривають перед публічним управлінням значущі перспективи для розвитку комунікаційної стратегії. Активне впровадження інновацій, залучення громадськості та забезпечення прозорості сприятимуть покращенню якості публічного управління та взаємодії між органами влади та громадськістю. В цьому випадку комунікаційна стратегія стає самостійним видом менеджменту, котрий забезпечує роботу системи управління, що дозволяє здійснювати усі можливі операції із інформацією, які приведуть організацію до досягнення позитивних результатів у багатьох показниках її ефективності [5].

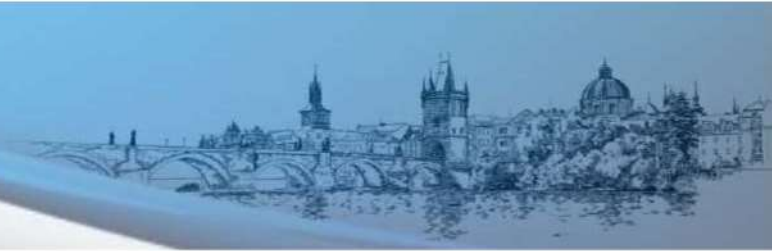
Висновки. У сучасному світі роль комунікаційної стратегії в діяльності органів публічного управління важливіша ніж будь-коли раніше. Комунікаційна стратегія виступає ключовим інструментом у побудові демократичного суспільства та розвитку відкритих відносин між владою та громадянами.

Прозорість та відкритість публічного управління є визначальними атрибутами сучасної демократії. Комунікаційна стратегія допомагає забезпечити доступ до інформації для громадян та підвищує рівень довіри до органів влади. Вона створює механізми для ефективного спілкування, обміну думками та зворотного зв'язку, що робить процес управління більш адаптованим до потреб суспільства.

Впровадження комунікаційних технологій у сферу публічного управління відкриває нові можливості для покращення комунікаційної стратегії. Електронний уряд дозволяє ефективно поширювати інформацію, спрощує процес звернень громадян та надання послуг, а також підвищує доступність державних ресурсів для всіх зацікавлених сторін.

Важливо підкреслити, що комунікаційна стратегія має бути не лише ефективною, але й етичною. Органи публічного управління повинні дотримуватися принципів правдивості, об'єктивності та поваги до прав та інтересів громадян.

Загалом, розвиток та впровадження комунікаційної стратегії стає критично важливим завданням для забезпечення взаємодії між владою та

суспільством. Вона сприяє підвищенню довіри, зміцненню демократії та покращенню якості життя громадян.

Оскільки держава опрацьовує значну кількість даних, важливо забезпечити їх більш ефективно управління. Впровадження електронного уряду має численні переваги:

По-перше, це сприяє збільшенню прозорості в діяльності публічних органів.

По-друге, це сприяє прискоренню обробки запитів громадян та підприємств.

По-третє, такий підхід сприяє покращенню якості наданих державних послуг.

По-четверте, він спрощує взаємодію між різними органами публічної влади.

Розвиток комунікаційної стратегії в публічному управлінні є необхідним завданням у змінному сучасному світі. Сприяння відкритості, прозорості та взаємодії з громадськістю через сучасні комунікаційні інструменти допоможе підвищити ефективність публічного управління та забезпечити розвиток суспільства. Для досягнення цих цілей, органи влади повинні постійно вдосконалювати свої комунікаційні стратегії, враховуючи нові технології та соціокультурні тенденції.

Література:

1. Betteke Van Ruler. Communication Theory: An Underrated Pillar on Which Strategic Communication Rests. *International Journal of Strategic Communication*. 2018. Vol. 12. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1553118X.2018.1452240>
2. Кіслов Д. В. Система державних маркетингових комунікацій: теорія і практика : монографія / Д. В. Кіслов – К.: «МП Леся», 2015. – 408 с.
3. Brooks R. Confessions of a Strategic Communicator. *Tales from Inside the Pentagon's Message Machine. Foreign Policy*. December. 6, 2012. URL: <http://foreignpolicy.com/2012/12/06/confessions-of-a-strategic-communicator> (дата звернення 15.09.2022).
4. «Щодо впровадження електронних механізмів прямої демократії в Україні у контексті посилення державно-громадського діалогу та взаємодії». Аналітична записка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1409/>
5. Наукові підходи до визначення сутності поняття комунікаційної стратегії та її основних форм. Науковий блог Національний університет "Острозька академія". 2018. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2018/naukovi-pidhody-do-vyznachennya-sutnos/>

References:

1. Betteke, R. (2018), "Communication Theory: An Underrated Pillar on Which Strategic Communication Rests", *International Journal of Strategic Communication*, [Online], vol. 12. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1553118X.2018.1452240>
2. Kislov, D. (2015), *Systema derzhavnykh marketynhovykh komunikatsij: teoriia i praktyka* [State marketing communication system: theory and practice], SE Lesya, Kyiv, Ukraine.
3. Brooks R. Confessions of a Strategic Communicator. *Tales from Inside the Pentagon's Message Machine. Foreign Policy*. December. 6, 2012. URL: <http://foreignpolicy.com/2012/12/06/confessions-of-a-strategic-communicator> (дата звернення 15.09.2022).

4. Vozniuk, P.F. (2015), "On introduction of electronic mechanisms of direct democracy in Ukraine in the context of strengthening public-public dialogue and interaction. Analytic Note", National Institute for Strategic Studies Website, [online], Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1409/> (Accessed 02 Mar. 2018).

5. Scientific blog National University "Ostroh Academy" (2018), "Scientific approaches to defining the essence of the concept of communication strategy and its main forms", available at: <https://naub.oa.edu.ua/2018/scientific-approaches-to-determining-the—essence/> (Accessed 05 June 2021)